

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

УДК 37.091.12.011.3-051:81'243]

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2023-104-1>**КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД
У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

Зуброва Ольга Андріївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова

Херсонський державний університет

zubrova@i.ua

orcid.org/0000-0001-6235-5227

Мета статті полягає в розкритті особливостей використання комунікативно-когнітивного підходу у процесі мовної освіти майбутніх учителів англійської мови в закладах вищої освіти. **Методи.** Під час роботи над дослідженням використано теоретичні методи аналізу наукової літератури, синтезу основних положень, а також емпіричні методи спостереження за освітнім процесом, порівняльного аналізу, інтерпретації й узагальнення отриманої інформації. **Результати.** Основою когнітивно-когнітивного підходу є моделювання реальних ситуацій спілкування у процесі навчання іноземної мови, активізація пізнавальних потреб студента, урахування його індивідуального когнітивного стилю та вибір, виходячи із цього, індивідуальних стратегій навчання. Даний підхід акцентує роль студента як активного учасника освітнього процесу, який орієнтується в обсязі навчального матеріалу та свідомо обирає навчальну стратегію. Когнітивно-когнітивний підхід ґрунтується на міждисциплінарному та культурологічному принципах побудови навчального процесу. Міждисциплінарний принцип передбачає залучення в освітній процес знань, технологій, інструментарію інших наук і навчальних дисциплін, а культурологічний – надає можливість вивчати іноземну мову в контексті культури країн, рідних для носіїв цієї мови.

Когнітивно-когнітивний підхід є ефективним у формуванні як лексичної, так і граматичної компетенції студентів, з акцентом на свідомому використанні студентами знань із рідної мови та беручи до уваги когнітивні закономірності процесу формування лексичних і граматичних навичок. Даний підхід ґрунтується на врахуванні когнітивного стилю студента – індивідуального способу переробки інформації, який включає три компоненти: когнітивний (знання), афективний (почуття) та поведінковий (учинки). Від когнітивного стилю залежить вибір стратегій навчання, які розподіляються на чотири основні типи: стратегії запам'ятовування, когнітивні, компенсаційні й емотивні стратегії.

За когнітивно-когнітивного підходу етап уведення нових лексичних або граматичних зразків відрізняється від традиційного та включає декілька логічно пов'язаних фаз: пред'явлення нових мовних одиниць у контексті, їх свідоме осмислення та вбудовування в концептосферу іншомовної особистості студента. На етапі закріплення лексичних і граматичних одиниць запропоновані студентам вправи мають максимально відтворювати умови реального спілкування та відповідати когнітивно-когнітивній парадигмі навчання англійської мови. Вправи мають добиратися за такими критеріями: чітким і реалістичним контекстом, реалістичним використанням мови, персоналізацією матеріалу, завдання мають виступати засобом досягнення комунікативної мети та відпрацьовувати інтегровані мовленнєві навички. **Висновки.** Вибір когнітивно-когнітивного підходу в навчанні майбутніх учителів іноземної мови дозволяє сформувати іншомовну комунікативну компетентність студентів і активізувати їхні пізнавальні потреби шляхом урахування когнітивного стилю та підбору індивідуальних стратегій навчання.

Ключові слова: когнітивний стиль, стратегії навчання, лексична та граматична компетенція.

COGNITIVE AND COMMUNICATIVE APPROACH IN FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS' TRAINING

Zubrova Olha Andriivna,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology and World Literature
named after Professor Oleh Mishukov

Kherson State University

zubrova@i.ua

orcid.org/0000-0001-6235-5227

Purpose. The article aims to describe the distinctive aspects of employing the communicative and cognitive approach in the language education of prospective English teachers in higher education institutions. **Methods.** In our research, we use theoretical methods, including analysis and the synthesis, and empirical methods such as educational process observations, comparative analysis, information interpretation, and generalization. **Results.** The cognitive and communicative approach focuses on modelling authentic communication scenarios during foreign language teaching, activating students' mental requirements, considering their cognitive styles, and tailoring individualized learning strategies. This approach underscores the active role of students in the educational process as they navigate the educational material and consciously select appropriate learning strategies. The cognitive and communicative approach is grounded in interdisciplinary and cultural educational principles.

The cognitive and communicative approach effectively cultivates students' lexical and grammatical competence, emphasizing the conscious application of their native language knowledge while considering mental patterns in the development of language skills. It places significant emphasis on students' cognitive styles, encompassing three key components: cognitive (knowledge), affective (emotions), and behavioural (actions). Learning strategies based on these cognitive styles categorize into four primary types: memorization strategies, cognitive strategies, compensatory strategies, and emotional strategies.

In the cognitive and communicative approach, the phase for introducing new lexical and grammatical structures deviates from the traditional method, encompassing several logically connected stages. These include presenting new language elements within context, ensuring the student's conscious comprehension, and integrating them into the student's foreign language conceptual sphere. When consolidating lexical and grammatical elements, the exercises offered to students should closely replicate real-life communication conditions, aligning with the cognitive and communicative framework for English language instruction. The selection of exercises should adhere to specific criteria, including a clear and realistic context, authentic language usage, material personalization, and the function of tasks as instruments for achieving communicative goals while practicing comprehensive language skills. **Conclusions.** The adoption of the cognitive and communicative approach in the training of future foreign language teachers facilitates the development of students' foreign language communicative competence. It also activates their mental needs by considering individual cognitive styles and learning strategies choices.

Key words: *cognitive style, learning strategies, lexical and grammatical competence.*

Вступ. Україна нині рухається шляхом інтеграції в Європейський освітній простір, що вимагає особливої уваги до вивчення іноземних мов, зокрема англійської як мови інтернаціонального спілкування. Питання про підвищення ефективності навчання англійської мови в закладах загальної середньої освіти нерозривно пов'язане із проблемою якості підготовки майбутніх учителів іноземної мови. Саме тому є нагальна потреба в залученні ефективних підходів, значне місце серед яких посідає когнітивно-комунікативний, до мовної освіти майбутніх учителів, що реалізуватиметься у двох проєкціях: по-перше, у підготовці більш кваліфікованих фахівців, а по-друге, у перспективі підвищення якості навчання учнів ЗЗСО іноземної мови.

Теоретичне обґрунтування проблеми. Когнітивно-комунікативний підхід розробляється на стику педагогіки та психології в ракурсі навчання як рідної, так і іноземної

мови, висвітлюється у працях українських і зарубіжних учених. D. Newby описує основи залучення когнітивно-комунікативного підходу до практики навчання англійської мови (Newby, 2015), М. Петнилюк, А. Нікітіна й О. Горошкіна висвітлюють проблеми когнітивного підходу в навчанні української мови, наголошують на його ефективності (Петнилюк та ін., 2003), О. Вовк, Н. Годованець, Н. Марченко й інші з'ясовують зміст і сутність поняття комунікативно-когнітивної компетентності студентів філологічних спеціальностей, акцентуючи на перспективах його залучення до навчання іноземних мов студентів-філологів (Вовк, 2013; Годованець, 2016; Марченко, 2011). Психологічні основи когнітивно-комунікативного підходу висвітлено у працях С. Бондар (Бондар, 2003), R. Ryding, S. Rayner (Ryding, Rayner, 1998), R. Oxford (Oxford, 1990).

Мета статті полягає в розкритті особливостей залучення комунікативно-когнітив-

ного підходу до процесу мовної освіти майбутніх учителів англійської мови в закладах вищої освіти.

Методи дослідження. У процесі наукового пошуку залучено теоретичні методи аналізу методичної та психологічної літератури, синтезу теоретичних положень з метою формулювання основоположних понять; а також емпіричні методи спостереження за освітнім процесом, порівняльного аналізу, інтерпретації й узагальнення отриманої інформації.

Результати. Підготовка майбутніх учителів іноземної мови має відповідати вимогам сучасного суспільства. Викладачі мають усвідомлювати, що підходи до навчання, які застосовуються ними в закладі вищої освіти, буде пізніше перенесено випускниками до закладів загальної середньої освіти, де вони працюватимуть. Саме тому вибір підходів до навчання майбутніх учителів іноземної мови є відповідальним кроком.

Когнітивно-комунікативний підхід у навчанні мови є результатом вдалого поєднання двох провідних підходів, кожен із яких має високий потенціал і широкі можливості для досягнення поставлених цілей навчання. Основою комунікативного підходу в навчанні іноземної мови є навчання під час мовленнєвої діяльності, для чого в освітньому середовищі здійснюється моделювання реальних ситуацій спілкування. Особливістю ж когнітивного підходу виступає активізація у процесі навчання пізнавальних потреб студента, урахування його індивідуального когнітивного стилю та вибір індивідуальних стратегій навчання. Даний підхід акцентує роль студента як активного учасника освітнього процесу, який цілком орієнтується в обсязі навчального матеріалу (для цього силабуси дисциплін і навчально-методичні матеріали мають бути представлені у вільному доступі) та свідомо обирає стратегію навчання з урахуванням специфіки матеріалу й етапу навчання. Результати спостереження за процесом навчання іноземної мови в закладах вищої освіти свідчать про необхідність урахування специфіки лінгвістичних і психолінгвістичних явищ, індивідуального підходу до студентів, міждисциплінарного та культурологічного принципів побудови заняття.

Міждисциплінарний принцип дозволяє розширити бачення перспектив, які відкриваються під час вивчення окремої дисципліни, шляхом залучення в освітній процес знань, технологій, інструментарію інших наук і навчальних дисциплін. Так, для підвищення ефективності практичних занять з англійської мови можна вдаватися до використання психологічних тактик і стра-

тегій, які допоможуть у засвоєнні нового матеріалу. Також можна залучати студентів до викладання фрагментів заняття, активізувати таким чином їхні знання з методики викладання іноземної мови й автоматизувати навички викладання. Культурологічний принцип відіграє не менш важливу роль, поєднує у свідомості студента іноземну мову та культуру та надає можливість вивчати іноземну мову в контексті іноземної культури.

Когнітивно-комунікативний підхід вдало розкриває свій потенціал у формуванні як лексичної, так і граматичної компетенції студентів. Характерною особливістю когнітивно-комунікативного підходу в навчанні лексики та граматики іноземної мови є свідоме використання студентами граматичних і лексичних знань із рідної мови й організація роботи на занятті з урахуванням когнітивних закономірностей процесу формування лексичних і граматичних навичок.

Добір оптимальних пізнавальних стратегій дозволяє студентам досягти самостійності в навчанні, завдяки якій рецептивні та продуктивні лексичні та граматичні навички формуються значно ефективніше (Марченко, 2011). Важливо розуміти, що студент виступає суб'єктом освітнього процесу, бере в ньому активну участь, водночас когнітивний аспект навчальної діяльності студента передбачає залучення категорій знання, мислення та розуміння. Залучення когнітивної складової частини до сучасної методики навчання іноземних мов є досить обґрунтованим, оскільки саме когнітивні процеси пізнання виявляють суть ментальної (інтелектуально-емоційної) діяльності студента. На перший план висуваються принципи свідомого навчання, тобто не передача знань від викладача до студентів, а створення умов, за яких у здобувачів освіти виникає потреба у спілкуванні іноземною мовою та самовираженні. Викладач водночас забезпечує студентів граматично та лексично правильними зразками іноземної мови, надає допомогу в їх аналізі та структуруванні, а також добирає різноманітні види діяльності, що відповідають когнітивним потребам студентів. Важлива також і рефлексія, викладач надає студентам можливість оцінити власні успіхи в навчанні та сконцентруватися на тому, чого ще треба досягти.

У рамках дослідження когнітивно-комунікативного підходу видається необхідним розглянути поняття «когнітивний стиль». Так, С. Бондар під когнітивним стилем розуміє «індивідуальний спосіб особистості переробки інформації, вони пов'язані з регулятивною сферою особистості, зі способами сприймання, мислення, діяльності та являють собою своєрідну систему переваг у вирішенні

пізнавальних завдань, особливо в ситуаціях невизначеності». Дослідниця доводить важливість урахування когнітивного стилю учня у процесі роботи з іншомовними текстами, оскільки він впливає як на швидкість читання, так і на індивідуальні особливості переробки інформації (опанування когнітивних операцій читання або прийомів взаємодії з іншомовним текстом (Бондар, 2003)).

Р. Райдінг і С. Рейнер наголошують на трикомпонентній структурі когнітивного стилю:

- знання (когнітивний компонент);
- почуття (афективний компонент);
- учинки (поведінковий компонент).

Зазначені компоненти когнітивного стилю учня напряму впливають на формування його особистісного індивідуального стилю навчання, який є поєднанням когнітивного стилю зі стратегією навчання (Ryding, Rayner, 1998).

Психологічні дослідження вищезгаданих учених надають розуміння того, що в рамках когнітивно-комунікативного підходу навчання іноземної мови роль викладача полягає у двох ключових аспектах: по-перше, у тому, щоб урахувати індивідуальні особливості кожного студента, по-друге, у тому, щоб запропонувати йому адекватну стратегію навчання.

Р. Оксфорд (Oxford, 1990) описує основні стратегії навчання, які, на її думку, є основою когнітивного підходу до мовної освіти:

1. Першу групу становлять стратегії запам'ятовування:

- поєднання нового мовного матеріалу з відомим;
- використання нових лексичних одиниць у мовленні;
- поєднання звучання лексичної одиниці з її зображенням;
- поєднання слова з уявною ситуацією;
- використання рими для запам'ятовування нових слів;
- використання різного роду карток для запам'ятовування нових слів.

2. Друга група складається з когнітивних стратегій, пов'язаних із тим, як учні одержують, засвоюють і використовують нову інформацію:

- фонетичне тренування іншомовних звуків;
- промовляння або записування нового мовного матеріалу та мовленнєвих зразків;
- використання знайомих слів у різних контекстах;
- продукування іншомовного мовлення, уживаючись у роль іноземців;
- ініціювання або підтримання бесіди іноземною мовою.

3. До третьої групи віднесено компенсаційні стратегії, які дозволяють компенсувати прогалини в мовних знаннях:

- вгадування значень незнайомих слів;

– використання паралінгвістичних засобів спілкування (наприклад, міміки та жестів);

- читання без словника, здогадуючись про значення невідомих слів із контексту;
- використання синонімів і антонімів лексичних одиниць, синонімічних граматичних конструкцій.

4. До четвертої групи віднесено емотивні стратегії:

- висловлення емоцій і почуттів студентами для зняття стресу;
- висловлення емоцій і почуттів студентами та викладачем для взаємної психологічної підтримки.

Рис. 1. Стратегії навчання за Р. Оксфордом

Вибір і поєднання вищезазначених стратегій залежать від індивідуальних психологічних і когнітивних особливостей студента та здійснюються ним особисто з допомогою викладача.

Робота над лексичним і граматичним матеріалом на занятті з дисциплін «Практика усного та писемного мовлення» та «Практична граматики» має бути побудована з урахуванням основних методичних принципів: комунікативної спрямованості, взаємопов'язаного опанування всіх видів мовленнєвої діяльності, провідної ролі вправ і врахування рідної мови. Варто зазначити, що когнітивно спрямоване навчання передбачає повсякчасний порівняльний аналіз лексичних і граматичних зразків рідної й іноземної мов, для чого можна використовувати графічне представлення матеріалу, таблиці або концептуальні метафори.

Етапи введення нових лексичних або граматичних зразків за когнітивно-комунікативного підходу різняться від традиційно прийнятого в методиці триступеневого PPP (Presentation – Practice – Production (уведення матеріалу – виконання вправ – використання нових зразків у мовленні)). Когнітивна складова частина вимагає розширення етапу введення нового матеріалу та його розподілення на декілька взаємопов'язаних фаз: пред'явлення нових мов-

них зразків у контексті, свідоме осмислення нових зразків студентами та вбудовування нових мовленнєвих зразків у концептосферу іншомовної особистості студента.

Етап закріплення лексичних і граматичних зразків включає вправи, які мають максимально відтворювати умови реального спілкування та відповідати когнітивно-комунікативній парадигмі навчання англійської мови. Критеріями для відбору вправ можуть слугувати характеристики, запропоновані Д. Ньюбі (Newby, 2015):

– чіткий і реалістичний контекст (лексичні та граматичні зразки виникають із реальної ситуації комунікації та вивчаються в контексті тематики ситуативного спілкування, передбаченої програмою);

– реалістичне використання мови (граматика – це спілкування, а не математика);

– персоналізація (учні пов'язують нові лексичні та граматичні одиниці зі своїми знаннями, ідеями, досвідом);

– завдання є засобом досягнення визначеної комунікативної мети;

– завдання дозволяє відпрацьовувати інтегровані навички.

Висновки. Вибір когнітивно-комунікативного підходу в навчанні майбутніх учителів іноземної мови видається натепер оптимальним рішенням, оскільки дозволяє не лише сформулювати іншомовну комунікативну компетентність, а й активізувати пізнавальні потреби студента шляхом урахування його когнітивного стилю та залучення до освітнього процесу індивідуальних стратегій навчання. Характерними ознаками даного підходу є розширення етапу введення нових мовленнєвих зразків завдяки акцентуванню фази їх осмислення та концептуалізації. Основним критерієм для добору вправ є їхня відповідність умовам реальної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар С. Психологічні особливості читання тексту іноземною мовою студентами з різним когнітивним стилем : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ : Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2003. 25 с.
2. Вовк О. Комунікативно-когнітивна компетентність студентів-філологів: нова освітня парадигма. Черкаси : видавець Ю.А. Чабаненко, 2013. 500 с.
3. Годованець Н., Леган В. Когнітивно-комунікативний підхід при навчанні іноземної мови. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. соціальна робота». 2016. Випуск 1 (38). С. 94–96. URL: <http://surl.li/gnmpo> (дата звернення: 20.10.2023).
4. Марченко Н. Комунікативно-когнітивний підхід до навчання майбутніх учителів німецької мови на базі англійської. *Освіта регіону: Політологія. Психологія. Комунікації* / гол. ред. В. Бебик. Київ : Вид-во Університету «Україна», 2011. № 2. С. 143–147. URL: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Electronni_naukovi_

[vidannya/Osvita_regionu/osvita_regioniv_2_2011.pdf](https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Electronni_naukovi_) (дата звернення: 20.10.2023).

5. Концепція когнітивної методики навчання української мови / М. Пентиліук та ін. *Дивослово*. 2004. № 8. С. 5–9.

6. Newby D. The role of theory in pedagogical grammar: A Cognitive and Communicative approach. *Eurasian Journal of Applied Linguistics*. 2015. № 1 (2). P. 13–34. DOI: <https://doi.org/10.32601/ejal.460614>.

7. Oxford R. *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. Boston : Heinle & Heinle, 1990. 368 p.

8. Ryding R., Rayner S. *Cognitive Styles and Learning Strategies*. London : David Fulton Publishers Ltd., 1998. 224 p.

REFERENCES

1. Bondar, S. (2003). *Psyhkholohichni osoblyvosti chytannia tekstu inozemnoiu movoiu studentamy z riznym kohnityvnym stylem* [Psychological features of reading the text by foreign language students with different cognitive styles]: *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv : National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov [in Ukrainian].
2. Vovk, O. (2013). *Komunikatyvno-kohnityvna kompetentnist studentiv-filolohiv: nova osvithnia paradyhma* [Communicative and cognitive competence of philology students: a new educational paradigm]. Cherkasy : Vydavets Chabanenko Yu.A. [in Ukrainian].
3. Hodovanets, N., & Lehan, V. (2016). *Kohnityvno-komunikatyvnyi pidkhid pry navchanni inozemnoi movy*. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*. Seriiia "Pedahohika. sotsialna robota" – *Scientific bulletin of Uzhhorod University*. Series "Pedagogy. Social work". 1 (38), 94–96. Retrieved from <http://surl.li/gnmpo> [in Ukrainian].
4. Marchenko, N. (2011). *Komunikatyvno-kohnityvnyi pidkhid do navchannia maibutnix uchyteliv nimetskoi movy na bazi anhliiskoi* [A communicative and cognitive approach to training future teachers of the German language on the basis of English]. *Osvita rehionu: Politolohiia. Psykholohiia. Komunikatsii – Education of the region: Political science. Psychology. Communications* / V. Bebyk (Ed.). Kyiv : Vyd-vo Universytetu "Ukraina". 2, 143–147. Retrieved from https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Electronni_naukovi_vidannya/Osvita_regionu/osvita_regioniv_2_2011.pdf [in Ukrainian].
5. Pentyliuk, M., Nikitina, A., & Horoshkina, O. (2004). *Kontseptsiiia kohnityvnoi metodyky navchannia ukrainskoi movy* [The concept of cognitive methods of teaching the Ukrainian language]. *Dyvoslovo – A miraculous word*. 8, 5–9 [in Ukrainian].
6. Newby, D. (2015). The role of theory in pedagogical grammar: A Cognitive and Communicative approach. *Eurasian Journal of Applied Linguistics*. 1 (2), 13–34. <https://doi.org/10.32601/ejal.460614>.
7. Oxford, R. (1990). *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. Boston : Heinle & Heinle.
8. Ryding, R., & Rayner, S. (1998). *Cognitive Styles and Learning Strategies*. London : David Fulton Publishers Ltd.

*Стаття надійшла до редакції 29.11.2023.
The article was received 29 November 2023.*